

на сторінках видання, були українські дослідники, зокрема, етнограф та літературознавець Г. Булашев; педагог, релігійний публіцист, громадський діяч, мемуарист В. Певницький; філософ, викладач КДА П. Калачинський. Було відзначено солідне представництво цього видання у фондах НБУВ, зокрема у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства: у фонді релігійних періодичних видань до 1917 р. 40 примірників; у колекції Київської духовної академії 30 примірників; у колекції Києво-Печерської лаври 4 примірники; у колекції Київської духовної семінарії 2 примірники.

Учасники секційного засідання оглянули спеціально підготовлену відділами Інституту книгознавства НБУВ ретроспективну виставку «Українська книгознавча періодика», на якій було представлено десятки книгознавчих і продовжуваних видань, починаючи від «Книгаря» 1917 р. і завершуючи останнім випуском «Бібліотечного вісника». Як не дивно, багато важливих публікацій у старих журналах залишаються досі недостатньо дослідженими спеціалістами, а отже – актуальними щодо їх вивчення. Присутні взяли участь у коротенькій, але важливій дискусії – яким має бути сьогоденний книгознавчий часопис, і чи взагалі він потрібний, чи його витісняють видання з інформаційних технологій. Було наголошено, що крім наукових профільних видань Україна потребує популярних критико-бібліографічних часописів як паперових, так і електронних.

Галина Ковальчук,
директорка Інституту книгознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
докторка історичних наук, професорка

Тетяна Мяскова,
старша наукова співробітниця Інституту книгознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
кандидатка історичних наук

Сучасні тенденції формування, збереження, дослідження рукописних фондів

5 жовтня 2023 р. у рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек» працювала секція «Сучасні тенденції формування, збереження, дослідження рукописних фондів». До обговорення було подано 25 наукових доповідей. Безпосередню участь у заході взяли 32 фахівці у галузі джерелознавства, музеєзнавства, археології, кодикології, пам'яткознавства, історії науки та ін. Серед них – 3 доктори наук та 26 кандидатів наук.

До роботи секції, крім співробітників НБУВ, долучилися: заступник генерального директора Національного заповідника «Софія Київська» з наукової роботи, доктор історичних наук, старший науковий співробітник В. В. Корнієнко; директор комунального закладу «Рівненський обласний краєзнавчий музей» Рівненської обласної ради О. С. Булига; наукова співробітниця відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, кандидатка історичних наук М. М. Кольбук; завідувачка відділу рукописів та стародруків Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького А. І. Навроцька; директорка видавництва «Горобець» Г. С. Горобець; голова громадської організації «Центр дослідження і відродження Волині», кандидат історичних наук В. В. Дзьобак і член цієї організації В. Т. Йорамашвілі; старша наукова співробітниця відділу Близького та Середнього Сходу Інституту сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України, кандидатка філологічних наук Ю. І. Петрова; науковий співробітник Інституту історії України НАН України, старший науковий співробітник Національного музею історії України, кандидат історичних наук Я. В. Загилюк, доцентка кафедри історії України історико-філософського факультету Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидатка історичних наук М.М. Будзар.

Наукові керівники секції, директорка Інституту рукопису НБУВ, кандидатка історичних наук, старша наукова співробітниця **О. П. Степченко** і завідувачка відділу джерелознавства Інституту рукопису НБУВ, кандидатка історичних наук **Т. В. Коваль**, відкриваючи засідання, привітали при-

сутніх, оголосили порядок денний, побажали усім плідної роботи. Було також зазначено, що російська агресія поставила під загрозу незалежність України, життя її громадян. Вона стала моральним і фізичним викликом для бібліотечних та архівних установ, в яких зберігається потужний ресурс унікальних і цінних документів.

Головну увагу учасники зібрання зосередили на питаннях збереження, дослідження та популяризації рукописної спадщини, на формуванні наукового документного ресурсу як традиційного, так і електронного.

У доповіді **О. П. Степченко** «Популяризація культурної спадщини з архівних фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у вітчизняному та світовому науковому просторі: виклики та вимоги часу» йшлося про діяльність Інституту рукопису НБУВ в умовах російсько-української війни. Доповідачка окреслила коло головних проблем збереження та популяризації унікальних і цінних документів ІР НБУВ у вітчизняному та світовому науковому просторі. Наголосила, що одним з найважливіших нині завдань є врятування та збереження фондів ІР НБУВ, що становлять наукову та культурну спадщину нашої держави.

Тема збереження унікальних документів набула свого подальшого розвитку у доповідях заступника генерального директора Національного заповідника «Софія Київська» з наукової роботи, доктора історичних наук **В. В. Корнієнка**, голови громадської організації «Центр дослідження і відродження Волині», кандидата історичних наук **В. В. Дзьобака**, старшої наукової співробітниці відділу джерелознавства Інституту рукопису НБУВ, кандидатки історичних наук **Т. В. Міцан**. Зокрема, В. В. Корнієнко розглянув питання специфіки археографічних публікацій документів Національного архівного фонду України в сучасних умовах, їх оцифрування. Він наголосив, що створення завдяки цьому процесу візуальної копії документа знімає потребу відтворення під час археографічної публікації його текстової копії. Т. В. Міцан розповіла про спільний проєкт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Інституту філософії імені Григорія Сковороди НАН України зі створення цифрової колекції «Рукописна спадщина Києво-Могилянської академії: пам'ятки освітнього процесу XVII–XVIII ст.». В. В. Дзьобак зосередив свою увагу на джерелознавчому та кодикологічному дослідженні, збереженні і популяризації Теслугівського Апостола 1593–1594 рр. під час війни за сприяння Українського культурного фонду.

Жвава дискусія розгорнулася за доповідями старших наукових співробітниць відділу кодикології та кодикографії ІР НБУВ, кандидатки філологічних наук **О. А. Іванової** і кандидатки історичних наук **О. М. Гальченко** про записи, атрибуцію в сербських рукописах XVII ст. та їх оправи. У доповіді О. М. Гальченко «Оправи сербських рукописів XVII ст.: спроба атрибуції», було порушено питання датування оправ, їхній сучасний стан та особливості вивчення. За допомогою комп'ютерної презентації дослідниця наочно продемонструвала п'ять груп однотипних оправ, з яких, чотири репрезентують візантійську техніку оправлення (9 од. зб. = 10 оправ), а одна група – готичну (2 од. зб.).

Завідувачка відділу фондів рукописної спадщини ІР НБУВ, кандидатка історичних наук **І. С. Корчемна** зосередилась на обговоренні сучасних тенденцій комплектування фондів ІР НБУВ. До цієї тематики у своїх виступах долучилися: завідувачка відділу кодикології та кодикографії ІР, кандидатка історичних наук **О. П. Бодак**, розповівши про рукописну спадщину Л. Пономаренко, що зберігається у фондах ІР НБУВ; завідувачка відділу джерелознавства ІР, кандидатка історичних наук **Т. В. Коваль**, розкривши історію надходження та опрацювання родинної збірки Лазаревських; старша наукова співробітниця відділу джерелознавства ІР, кандидатка історичних наук **І. В. Клименко**, повідомивши про нові надходження до архівного фонду дослідниці середньовічної історії України О. С. Компан; молодша наукова співробітниця відділу джерелознавства ІР **Ю. Б. Дудка**, доповівши про особовий фонд відомого українського театрознавця, історика культури Р. Я. Пилипчука.

З доповіддю «Загадковий арабський «Службник» у зібранні Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» в режимі онлайн виступила старша наукова співробітниця відділу Близького та Середнього Сходу Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, кандидатка філологічних наук **Ю. І. Петрова**.

Директор Рівненського обласного краєзнавчого музею **О. С. Булига** у своїй доповіді окреслив сучасне місцезнаходження, хронологічний та кількісний склад архівних документів Почаївської обители. Встановив їх характер та з'ясував причини вибуття з монастирського архіву.

Дослідженню відбудови Десятинної церкви присвятив свій виступ науковий співробітник Інституту історії України НАН України, старший науковий співробітник Національного музею історії України, кандидат історичних наук **Я. В. Загилюк**. Він виявив та систематизував дані відомих досліджень про ремонт Десятинної церкви в середині XVIII ст., увів у науковий обіг грамоту київського митрополита Арсенія 1761 р. з колекції ІР НБУВ. Як зазначив доповідач, різножанрові документальні колекції ІР НБУВ є важливим полем для дослідників минулого Десятинної церкви. Це стосується не лише відомостей про перебудову і ремонти споруд самого храму, а й більш широкого спектру питань, зокрема археологічних досліджень фундаментів першохраму Русі впродовж XIX–XX ст., особливостей функціонування Десятинної церкви як церковної інституції у XVII–XIX ст., її місця в соціокультурному просторі Києва та всієї України загалом.

Співробітники ІР НБУВ оприлюднили наукові розвідки з дослідження актових документів, які зберігаються у фондах Інституту. Старша наукова співробітниця відділу кодикології та кодикографії, кандидатка історичних наук **С. В. Сохань** у доповіді «До історії створення описів актових поземельних документів київських монастирів після секуляризації 1786 р.» висвітлила створення описів актових документів 1786 р. на володіння київських монастирів, визначила інформаційні та обліково-довідкові функції описів 1786 р. для вивчення історії, структури, складу та реконструкції монастирських архівів. Т. С. Горбач, Старший науковий співробітник відділу джерелознавства, кандидат історичних наук **Т. С. Горбач** представив неопублікований раніше розмежувальний акт 1397 р., виданий на прохання руських шляхтичів, серед яких фігурує Осташко Давидовський. Дослідник розкрив зміст документа, що містить чимало відомостей про топоніми Львівської землі, а також розміри та межі шляхетських маєтностей, зокрема сіл Горупин і Монастир, котрі були отчиною пана з Давидова.

Органічно вписалися в тематику секції доповіді колег зі Львова: наукової співробітниці відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, кандидатки історичних наук **М. М. Кольбух** «Збірник Святослава 1073 р.: до проблеми виявлення списків»; завідувачки відділу рукописів та стародруків Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького **А. І. Навроцької** «Книги духовного суду Львівської єпархії XVII–XVIII ст. у збірці рукописів та стародруків Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького». Тему дослідження рукописної книги істотно поглибили своїми виступами наукові співробітниці Інституту рукопису НБУВ, кандидатки історичних наук **Т. А. Добрянська** і **Е. С. Клименко**.

Підвищений інтерес у присутніх викликала доповідь доцентки Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидатки історичних наук **М. М. Будзар**, яка проаналізувала епістолярний потенціал з документальних джерел Інституту рукопису НБУВ, а саме листи Григорія Павловича Галагана, одного з найпомітніших представників українського дворянства XIX ст., до дружини Катерини Василівни Галаган з роду Кочубеїв.

Про методики дослідження емоційного світу людини українського середньовіччя за документами ІР НБУВ йшлося у доповіді **Л. А. Петрушко**.

У рамках заходу також відбулася презентація наукових видань Інституту рукопису НБУВ, зокрема, монографії «Наукова еволюція Василя Данилевича в часі та українському просторі» провідної наукової співробітниці відділу фондів рукописної спадщини, докторки історичних наук, професорки **Н. А. Шип**. Авторка розповіла про складні умови, в яких готувалося видання, а саме – тимчасове перебування за кордоном через російсько-українську війну. Вона детально зупинилась на рукописних джерелах, які дали змогу розкрити життєвий і науковий шлях історика, археолога, нумізмата, етнографа, громадського діяча В. Данилевича, його внесок у розвиток регіональної історії та археології України. Особливий інтерес викликала презентація монографії старшої наукової співробітниці відділу кодикології та кодикографії ІР, кандидатки історичних наук **С. О. Булатової** «Рукописна Polonica: podrozne potrawy z postem – пам'ятка з історії кулінарії середини XVII ст. у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського». Дослідниця присвятила свою працю галицькій кухарській рукописній збірці середини XVII ст., де у бароковому контексті описані локальні рецептури та іноземні запозичення. У виданні представлено оригінали текстів рецептур та переклад українською мовою, визначено історико-кулінарні характеристики інгредієнтів, висвітлені дискурси дієтики та посту.

Жваво реагувала аудиторія на презентації факсимільних видань української кириличної рукописної книги XI–XIV ст. Директорка видавництва «Горобець» **Г. С. Горобець** розповіла про

започаткований ще у 2009 р. проєкт «Повертаємо в Україну культурну спадщину», метою якого є повернення, у вигляді факсимільних копій, давніх українських рукописних книг, що перебувають за кордоном. Робота над кожним виданням факсимільної копії, відзначила Г. С. Горобець, проводиться цілою командою науковців у комунікації із місцем, де зберігається рукопис, здійснюються оцифрування рукопису, дослідження тексту, художнє відтворення оправи, виготовлення факсимільної копії, організовуються презентації та розповсюдження в Україні та інших країнах. Виступ очільниці видавництва доповнила старша наукова співробітниця відділу кодикології та кодикографії ІР НБУВ, докторка історичних наук **Л. А. Гнатенко**. Вона розповіла про плідну співпрацю Інституту рукопису НБУВ з видавництвом «Горобець» у рамках проєкту «Повертаємо в Україну культурну спадщину», про роботу вчених над створенням онлайн-реєстру українських рукописних книг. Більш детально Л. А. Гнатенко ознайомила учасників секції з підготовкою до друку факсимільного видання Христинопільського Апостола XII ст., рукописні частини якого розпорочені – один зошит зберігається у фондах Інституту рукопису НБУВ, інші частини – у Львові і Польщі.

Директорка видавництва «Горобець» передала у дарунок Інституту рукопису НБУВ унікальні факсимільні видання, зокрема, Луцьке Євангеліє XIV ст., Луцький Псалтир 1384 р, Холмське Євангеліє XIII ст., Лавришівське Євангеліє XIV ст., Реймське Євангеліє. Конволют XI ст. та XIV ст., Віденський Октоїх XIII ст, Молитовник Гертруди X–XI ст.

До уваги учасників секції було запропоновано виставку наукових видань Інституту рукопису НБУВ.

На завершення керівники секції підбили підсумки секційного засідання, визначили складність і актуальність завдань сьогодення під час російсько-української війни, зокрема щодо збереження фондів і ресурсів, щиро подякували учасникам за плідну працю.

Незважаючи на всі складнощі воєнного стану, секція загалом пройшла в теплій атмосфері продуктивного діалогу та плідного обміну досвідом і мала велике пізнавальне значення для її учасників. Тези доповідей учасників секційного засідання доступні на сайті НБУВ у збірнику матеріалів Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек» за посиланням: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/eg-0004726>

Тетяна Коваль,
завідувачка відділу джерелознавства Інституту рукопису
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
кандидатка історичних наук

Ольга Степченко,
директорка Інституту рукопису
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
кандидатка історичних наук, старша наукова співробітниця

Українська біографіка в контексті наукових і культурних зв'язків країн і народів Центрально-Східної Європи

4 жовтня 2023 р. у рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек» Інститут біографічних досліджень НБУВ провів онлайн-засідання секції «Українська біографіка в контексті наукових і культурних зв'язків країн і народів Центрально-Східної Європи», в якому взяли участь науковці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, інститутів НАН України, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, Наукової бібліотеки Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України. До програми секції було включено 19 доповідей і повідомлень. У заявлений програмою термін роботи мали можливість виступити семеро доповідачів.

Науковий керівник і модератор секції, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України **В. І. Попик** у вступному слові підкреслив, що дослідникам-біографістам потрібно переосмислювати нинішні уявлення про минуле й сьогодення, адже в драматичних реаліях сучасних